

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ A INSTITUTULUI

ACTIVITATEA INSTITUTULUI DE ARHEOLOGIE ȘI ISTORIA ARTEI CLUJ-NAPOCA

SECTORUL ARHEOLOGIE (1999)

I. SITUAREA PERSONALULUI DE CERCETARE

Prin concurs, în luna octombrie dr. Fl. Gogâltan a fost promovat la gradul de cerc. pr. III, iar dr. I. Stanciu la gradul de cerc. pr. II.

II. CERCETĂRI ARHEOLOGICE DE TEREN (CAMPANIA 1999)

Alba Iulia – „*Partoș*” (jud. Alba). Sondaj de verificare în zona orașului roman, fără rezultate, la solicitarea MNU (C. Opreanu).

Densuș (jud. Hunedoara). Intervenție la biserică medievală (A. A. Rusu, în colaborare cu OPCN București și Muzeul din Hunedoara).

Foeni (jud. Timiș). Așezare din epoca bronzului, a fost săpată o suprafață de 5×10 m (Fl. Gogâltan, colaborare cu MBT).

Herclean – „*Dâmbul iazului*” (jud. Sălaj). Așezare din epoca romană (sec. II–III p. Ch.). Săpătură de salvare concretizată prin sondaje repetitive (1998, 1999), în urma cărora au fost cercetate o locuință, 4 anexe gospodărești și două construcții de suprafață de mari dimensiuni (cu stâlpi), posibil îngrădături pentru animale și mai multe gropi (I. Stanciu, intervenție organizată de MJIAZ).

Lăzarea (jud. Harghita). Locuiri din epoca bronzului, sec. IV p. Ch., epoca medievală timpurie, castel medieval (Fl. Gogâltan, în colaborare cu Centrul Cultural Lăzarea și UBB).

Micești – „*Coasta lui Isac*” (jud. Alba). Așezări din epoca bronzului (perioada timpurie și târzie), fiind identificate mai multe complexe, inclusiv un mormânt de înhumare; a fost cercetat și un complex de cult hallstattian, de asemenea, a fost efectuată ridicarea topografică a sitului (A. Ursuțiu).

Ortelec – „*Cetate*” (jud. Sălaj). Fortificație medievală timpurie; a fost săpată o secțiune ($6 \times 1,50$ m) de la baza valului spre interiorul fortificației (C. Cosma, în colaborare cu MJIAZ).

Porolissum / Moigrad (jud. Sălaj). *Vicus*-ul militar – templul lui Jupiter Dolichenus (N. Gudea, C. Cosma, colaborare cu MJIAZ).

Râșnov (jud. Brașov). Fortificația medievală (A. A. Rusu, colaborare cu OPCN București și MJB).

Târgu Mureș (jud. Mureș). Cetatea medievală (A. A. Rusu, colaborare cu MJM).

Tropaeum Traiani / Adamclisi (jud. Constanța). Au fost continuante cercetările la poarta de pe latura de nord a orașului romano-bizantin (I. Bogdan Cătăniciu).

Urlueni (jud. Argeș). În *castellum*-ul de aici a fost continuată o suprafață deschisă în 1997, între *principia* și *praetorium* (I. Bogdan Cătăniciu).

Vînțu de Jos (jud. Alba). Au fost reluate cercetările la castelul Martinuzzi (A. A. Rusu).

III. MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE ORGANIZATE DE INSTITUT

- *Army and Urban Development in the Danubian Provinces of the Roman Empire*, Alba Iulia, 8–10 oct. (colaborare cu MNU).
- *Monumente istorice din România – valori ale patrimoniului cultural european*, Alba Iulia, 29 sept. – 3 oct. (colaborare cu Fundația Hanns Seidel, MNU, Asociația „Ars Transsilvaniae” și Inspectoratul pentru cultură al județului Alba).

IV. COMUNICĂRI LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE

- R. Ardevan, *Cuptoare romane de la Napoca*. Napoca, 1880 de ani de la începutul vieții urbane, Cluj-Napoca, 23 aprilie.
- R. Ardevan (colaborare), *Circulația monetară din așezarea romană de la Ilișua*. Simpozionul Național de Numismatică, Bârlad, 28–29 mai.
- R. Ardevan (colaborare), *Un atelier de falsuri monetare în așezarea romană de la Hoghiz*. Simpozionul Național de Numismatică, Bârlad, 28–29 mai.
- R. Ardevan, *Corrigenda la inscripția lui Aelius Faventinus din Oescus*. Istorie și civilizație în nord-vestul României, Zalău, 28–29 iunie.
- R. Ardevan, *Christliche Denkmäler in der Provinz Dakien. Heutiger Forschungsstand*. Frühes Christentum zwischen Rom und Konstantinopel. Congressus Internationalis XIV Archaeologiae Christianae, Viena, 19–26 septembrie.
- R. Ardevan, *Heer und Städtergründung in den römischen Provinzen: der Fall Dakiens*. Army and Urban Development in the Danubian Provinces of the Roman Empire, Alba Iulia, 8–10 octombrie.
- R. Ardevan, *Neueste Forschungen in den römischt-dakischen Städten*. Mașă rotundă de epigrafie, organizată de Catedra de istorie antică a Universității din Debrecen, 18–19 noiembrie.
- R. Ardevan (colaborare), *Câteva inscripții din Napoca*. Dacia romană între Occident și Orient, Cluj-Napoca, 3–5 decembrie.
- I. Bogdan Cătăniciu, *Napoca, pomoerium și territorium – ipoteze de lucru*. Napoca, 1880 de ani de la începutul vieții urbane, Cluj-Napoca, 23 aprilie.
- I. Bogdan Cătăniciu, *Le territoire civil et militaire à Apulum*. Army and Urban Development in the Danubian Provinces of the Roman Empire, Alba Iulia, 8–10 octombrie.
- I. Bogdan Cătăniciu, *Monumentele arheologice din România, patrimoniu european. Evaluarea situației din ultimul deceniu*. Monumente istorice din România – valori ale patrimoniului cultural european, Alba Iulia, 29 septembrie – 3 octombrie.
- I. Bogdan Cătăniciu, *Soluții imperiale la situații concrete ce survin în raporturile cu getii și dacii*. Dacia romană între Occident și Orient, Cluj-Napoca, 3–5 decembrie.
- S. Cociș, *Die römische Fibelwerkstatt von Napoca*. 14. Internationalen Kongress Antike Bronzen., Köln, 21–24 septembrie.
- C. Cosma, *Fortificații din secolele X–XI din vestul și nord-vestul României. Considerații privind stadiul actual al cercetărilor*. Istorie și civilizație în nord-vestul României, Zalău, 28–29 iunie.
- Fl. Gogâltan, *Granița de sud a culturii Otomani*. Istorie și civilizație în nord-vestul României, Zalău, 28–29 iunie.
- Fl. Gogâltan, *Topoare aparținând bronzului timpuriu din Banat*. Simpozionul anual al Muzeului Banatului, Timișoara, noiembrie.
- Fl. Gogâltan, *Die Tüllenhämmere aus Rumänien: Die Rolle des Handwerks und seiner Produkte in vorschriftshistorischer und schriftshistorischen Gesellschaften im Vergleich*. Berlin, 2–6 decembrie.
- N. Gudea, *Jews in Roman Dacia (III)*. Al III-lea Simpozion internațional al Institutului de Iudaistică, Cluj-Napoca, 25 iulie.

- N. Gudea, *Die Anfänge des Christentums bei den Dako-Römern. Das christliche Gefäß von Moigrad*. Frühes Christentum zwischen Rom und Konstantinopel. Congressus Internationalis XIV Archaeologiae Christianae, Viena, 19–26 septembrie.
- N. Gudea, *Die Legio III Gallica in Dakien*. Army and Urban Development in the Danubian Provinces of the Roman Empire, Alba Iulia, 8–10 octombrie.
- N. Gudea, *Das europäische Peryplus der Legio III Gallica*. Simpozionul Facultății de Istorie-Filosofie a Universității, Konstanz, 19–20 decembrie și la „Prähistorische Staatssammlung”, München, 21 decembrie.
- C. Opreanu, *The Beginnings of Christianity Among the Germanic Peoples in 5th Century in Transylvania*. Frühes Christentum zwischen Rom und Konstantinopel. Congressus Internationalis XIV Archaeologiae Christianae, Viena, 19–26 septembrie.
- C. Opreanu, *Relationship of Forts to Town Origins in Roman Dacia*. Army and Urban Development in the Danubian Provinces of the Roman Empire, Alba Iulia, 8–10 octombrie.
- C. Opreanu, *Castrul roman de la Sarmizegetusa Regia*. In memoriam Demetrii Tudor, Timișoara, 26–27 noiembrie.
- C. Opreanu, *Raetia și Dacia în vremea lui Gallienus*. Dacia română între Occident și Orient, Cluj-Napoca, 3–5 decembrie.
- A. A. Rusu, *Episcopia Feleacului – între istorie, geografie și mitologie*. Biserica românească în secolele XVI–XX, Oradea, 22–23 aprilie.
- A. A. Rusu, *O problemă a fortificațiilor din sec. XVI–XVIII din Transilvania: locuirea interioară*. Sesiunea Direcției Monumentelor Istorice, Focșani, 29 mai.
- A. A. Rusu, *Rapoarte de săpătură (Râșnov, Perii Maramureșului)*. A XXXIII-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Vaslui, 30 iunie–4 iulie.
- A. A. Rusu, *Maramureșul secolului al XIV-lea. La 30 de ani de la apariția monografiei lui Radu Popa*. Sesiunea anuală a Muzeului Județean Maramureș, Baia Mare, 30 noiembrie – 1 decembrie.
- I. Stanciu, *Noi descoperiri medievale timpurii în nord-vestul României*. Istorie și civilizație în nord-vestul României, Zalău, 28–29 iunie.
- I. Stanciu, „*Tonbroten*” als Indiz für die Wanderung und magisch-rituelle Glauben und Praktiken der Frühslawen. Trade Routes and Pilgrimage Tracts, a Factor of Integration – Sanctuaries and Religious Cults in Antiquity and in the Middle Ages, Lódz, 30 noiembrie – 3 decembrie (comunicare trimisă).
- A. Ursuțiu, *Considerații privind etapa mijlocie a primei vârste a fierului în Transilvania*. Istorie și civilizație în nord-vestul României, Zalău, 28–29 iunie.

V. CONTACTE CU MEDIUL DE SPECIALITATE INTERNATIONAL

Cursuri

- Curs de arheologie română provincială (Universitatea din Konstanz, noiembrie–decembrie): N. Gudea.
- Cursurile *Roman Social History* și *Roman Municipal Life* (Universitatea din Debrecen, noiembrie–decembrie): R. Ardevan.

Burse

- Bursă post doctorală la Université Catholique de Louvain, ianuarie–martie: C. Opreanu.
- Bursă a Institutului German de Arheologie, Frankfurt am Main, februarie: S. Cociș.

Stagiile de documentare de scurtă durată

Budapesta, 13–20 noiembrie (schimb interacademic): S. Cociș, C. Opreanu, C. Cosma.

Colaborări științifice internaționale

- Participare la proiectul *Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum* (coordonat de RGK/ Frankfurt a. M.): I. Bogdan Cătăniciu, I. Stanciu, S. Cociș. În 19 noiembrie I. Bogdan Cătăniciu a participat la *Arbeitstagung Corpus der römischen Funde im Barbaricum* (Budapesta).

– Acord bilateral pe 3 ani (1998–2000) cu Université Catholique de Louvain: proiectul *Societatea transilvăneană în sec. 5–6 p. Ch.* (C. Opreanu).

– Acord bilateral (1998–2004) cu Universitatea „Kossuth Lajos” din Debrecen: deocamdată cu proiectul *Viața municipală în provinciile dunărene ale Imperiului Roman* (R. Ardelean).

– Protocol de colaborare (initiator Muzeul Județean Satu Mare) cu Universitatea de Stat din Ujgorod, vizând organizarea unor cercetări arheologice comune în jud. Satu Mare și Ucraina Ciscarpatică (Depresiunea Maramureș) (A. A. Rusu, I. Stanciu).

VI. ACTIVITATEA DIDACTICĂ A CERCETĂTORILOR

– N. Gudea: cursuri de *Istoria Bisericii creștine*, *Istoria Bisericii române unite și Arheologie creștină* (Facultatea de Teologie Greco-Catolică a UBB); Cursul *Archäologie der römischen Provinzen* (Universitatea din Konstanța).

– R. Ardelean: curs de *Introducere în științele auxiliare ale filologiei clasice*, cursul *Mitologie greacă și romană* (Facultatea de Litere a UBB, secția filologie clasică); cursul *Izvoarele numismatice*, cursul *Realități social-politice din lumea greco-romană* (Facultatea de Istorie a UBB); cursul *Cadrul social-istoric al filosofiei antice: orizonturi și mentalități* (Facultatea de Filosofie a UBB); cursurile *Roman Social History* și *Roman Municipal Life* (Universitatea „Kossuth Lajos” Debrecen).

– Fl. Gogăltan: seminarul cursului de *Preistorie universală* (Facultatea de Istorie a UBB, anul școlar 1998–1999).

– C. Opreanu, cursul optional *Arheologia mileniului I*, partea I (Facultatea de Istorie a UBB).

– A. A. Rusu: cursul *Cultura materială și arheologia medievală românească* (Facultatea de Istorie a UBB).

– I. Stanciu: *Arheologia mileniului I*, partea a II-a (Facultatea de Istorie a UBB).

– A. Ursuțiu: seminarul cursului de *Preistorie universală* (Facultatea de Istorie a UBB, anul școlar 1999–2000).

VII. STADIUL PREGĂTIRII TEZELOR DE DOCTORAT

În ianuarie 1999 și-a susținut teza Fl. Gogăltan, C. Cosma și A. Ursuțiu se află într-o fază avansată a redactării.

VIII. BIBLIOTECA INSTITUTULUI

Datorită relațiilor de schimb, fondul bibliotecii a sporit cu 269 volume – cărți și 76 volume – periodice. Din păcate, lipsa mijloacelor financiare împiedică extinderea relațiilor de schimb cu publicațiile institutului.

PRESCURTĂRI: MBT – Muzeul Banatului, Timișoara; MJB – Muzeul Județean, Brașov; MJIAZ – Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău; MJM – Muzeul Județean, Târgu Mureș; MNU – Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia; UBB – Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca.

IOAN STANCIU (secretar științific)

BIBLIOGRAFIA INSTITUTULUI DE ARHEOLOGIE SI ISTORIA ARTEI CLUJ-NAPOCA

SECTORUL ARHEOLOGIE (1998–1999)

ARDEVAN, Radu

- *Viața municipală în Dacia romană*, Timișoara, 1998, 624 p.
- *Tezaurul monetar de la Moldova Nouă* (sec. IV p. Ch.), în *Analele Banatului*, V, 1997, p. 83–112 (colaborare).
 - *Civitas et vicus dans la Dacie romaine*, în *La politique édilitaire dans les provinces de l'Empire romain, II ème – IV ème siècles après J.-C.*, III, Tulcea, 1998, p. 45–55.
 - *Der Münzhort von Gostila, Norddakien (3. Jh. v. Chr.)*, în *Stephanos nomismatikos. Edith Schönerth-Geiss zum 65. Geburtstag*, Berlin, 1998, p. 45–53 (colaborare).
 - *Colecția monetară a gimnaziului din Gherla*, în *BSNR*, 142–143, 1994–1995 (1998), p. 19–27.
 - *Curator civitatis Romulensis*, în *Specimina Nova*, XII, 1996 (1998), p. 77–82.
 - *Der germanische Kriegsgefangene aus dem Römerlager von Gherla*, în *Roman Frontier Studies. Proceedings of the XVIIIth International Congress of Roman Frontier Studies* (red. N. Gudea), Zalău, 1999, p. 879–883.
 - *Latin Right or Roman Citizenship ? The Case of the Roman-Dacian Towns*, în *Ciudades privilegiadas en el Occidente romano* (ed. J. Gonzales), Sevilla, 1999, p. 295–303.
 - *Christliche Denkmäler in der Provinz Dakien, Heutiger Forschungsstand*, în *Frühes Christentum zwischen Rom und Konstantinopel* (Resümee), Wien, 1999, p. 4–5.

BOGDAN-CĂTĂNICIU, Ioana

- *Changements du projet de la citadelle des Tropaeenses à l'époque constantinienne*, în Actele simpozionului internațional *Der Römische Limes an der Unterdonau von Diokletian bis Heraklios. Švišťov I–5 Sept. 1998*, Frankfurt am Main, 1999, p. 258–269.
- *Napoca – pomoerium și territorium – ipoteze de lucru*, în *Napoca – 1880 de ani de la începutul vietii urbane*, Cluj-Napoca, 1999, p. 64–83.

COCIŞ, Sorin

- *Barbarische Fibeln aus dem Römischen Dakien: Ihre historischen Bedeutung*, în *ActaMN*, 35/1, 1998, p. 195–228 (colaborare).
- *Les instruments pour décorer la céramique en Dacie*, în *Specimina Nova*, XII, 1998, p. 109–118.
 - *Brooch Workshops in the Roman Empire (1st – 3rd centuries)*, în *XVth International Congress of Classical Archaeology, Amsterdam 12–17 July 1998* (Abstract, p. 89).

– *Vîștea – Halta Nădășelu*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 1998*, București, 1999, p. 129 (colaborare).

– *Die römische Fibelwerkstatt von Napoca*, în *14. Internationalen Kongress Antike Bronzen*, Köln, 1999, p. 237–238.

COSMA, Călin

– Considerații privind structura vieții economice în spațiul vestic și nord-vestic românesc în sec. VIII–X d. H., în *Crisia*, XXVI–XXVII, 1997, p. 67–79.

– *Crucea-relicvar descoperită la Dăbâca*. Considerații privind tipologia și cronologia crucilor-relicvar bizantine din bronz, cu figuri în relief, descoperite pe teritoriul României, în *EphemNap*, VIII, 1998, p. 273–303 (colaborare).

– *Șt. Olteanu, Societatea carpato-danubiano-ponică în secolele IV–XI. Structuri demografice și social-politice*, București, 1997, în *Arheologia Medievală*, II, 1997, p. 5 (recenzie).

– *Iernut – Sf. Gheorghe*, „Pe Șes”, jud. Mureș, în *Cronica Cercetărilor Arheologice Campania 1998*, București, 1999, p. 57–58.

GOGĂLTAN, Florin

– *O rapieră de tip micenian de la Densuș* (jud. Hunedoara), în *Apulum*, XXXIV, 1997, p. 55–65.

– *Early and Middle Bronze Age Chronology in South-West Romania. General Aspects*, în H. Ciugudean, Fl. Gogăltan (Eds.), *The Early and Middle Bronze Age in Carpathian Basin*, (Biblioteca Musei Apulensis VIII), Alba Iulia, 1998, p. 191–212.

– *Les préliminaires de la métallurgie de l'âge du bronze en Banat*, în *Die Kulturen der Bronzezeit in dem Gebiet des Eisernen Tores. Kolloquium in Drobeta-Turnu Severin (22.–24. November 1997)*, Bukarest, 1998, p. 71–80.

– *Bronzul timpuriu și mijlociu în Banat. Metalurgia aurului*, în *EphemNap*, VIII, 1998, p. 7–30.

– *The Cruceni-Belegiș cemetery from Livezile (Tolvădia), Commune Banloc, District Timiș (Romania)*, în P. Roman, S. Diamandi, M. Alexianu (Eds.), *The Thracian World at the Crossroads of Civilisations. II. Proceedings of the Seventh International Congress of Thracology, Constanța-Mangalia-Tulcea 20–26 May 1996*, București, 1998, p. 181–205.

– *Bronzul timpuriu și mijlociu în Banatul românesc și pe cursul inferior al Mureșului*, I. *Cronologia și descoperirile din metal*, Timișoara, 1999, 390 p.

– *Şantierul arheologic Gligoreşti*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice Campania 1998*, București, 1999, p. 49–50.

– *Kompoli-Kistér. Újkőkori, bronzkori, szarmata és avar lelőhely. Lelementő ásatás az M3-as autópálya nyomvonalán*, Eger, 1999, 379 p. (colaborare).

– *The Southern Border of the Otomani Culture*, în *Studia Archaeologica* V, 1999, p. 51–76.

GUDEA, Nicolae

– *Congresul internațional pentru studiul frontierelor romane. Limesul roman în Dacia (I)*, în *Revista de cultură a Sălajului*, I, 1, 1998, p. 8–14.

– *Congresul internațional pentru studiul frontierelor romane. Limesul roman în Dacia (II)*, în *Revista de cultură a Sălajului*, I, 2, 1998, p. 9–15.

– *Tezaurul monetar de la Moldova Nouă (sec. IV p. Ch.)*, în *Analele Banatului*, V, 1997, p. 83–112 (colaborare).

– *Despre existența la români a conștiinței unui creștinism inițial de rit roman și limbă latină*, în *Studia Theologia Graeco-Catholica*, I, 1996 (1998), p. 63–79.

- *Cristoph Unz – Eckhardt Deschler-Erb, Katalog der Militaria aus Vindonissa. Militärische Funde, Pferdegeschirr und Jochteile bis 1976. Veröffentlichung der Gesellschaft pro Vindonissa. Band XIV*, 1997, 96 S. + 86 Taf., în *ActaMN*, 35/1, 1998, p. 267–268 (recenzie).
- *Contribuții la cunoașterea faunei domestice la daci înainte de cucerirea romană*, în *Apulum*, XXXVI, 1999, p. 145–170 (colaborare).
- *Limes Daciei Porolissensis. Beiträge zu einen historisch-archäologischen Bibliographie*, în *Roman Frontier Studies*, XVII, Zalău, 1997 (1999), p. 915–930.
- *Un aspect mai puțin cunoscut al activității lui Andrei Mureșanu: polemica istorică*, în *Studia. Theologia Catholica*, XLII, 1, 1997 (1999), p. 79–86.
- *Die Anfänge des Christentums bei den Dako-Römern*, în *Frühes Christentum zwischen Rom und Konstantinopel (Resümee)*, Wien, 1999, p. 64–65.
- *Joëlle Napoli, Recherches sur les fortifications linéaires romaines, Collection de l'École Française de Rome 229, Rome*, 1997, în *ActaMN*, 36/1, 1999, p. 265–273 (recenzie).
- *Vase romane cu decor lipit de la Porolissum*, în *EphemNap*, VIII, 1998, p. 145–213.
- *Crucea-relicvar descoperită la Dăbâca. Considerații privind tipologia și cronologia crucilor-relicvar bizantine din bronz, cu figuri în relief, descoperite pe teritoriul României*, în *EphemNap*, VIII, 1998, p. 273–303 (colaborare).
- *Jews in Roman Dacia. III. A clay counter with incised „star of David” and other discoveries at Porolissum*, în *Studia Judaica*, VIII, 1999, p. 278–284.
- *Contribuții la istoria Bisericii Române Unite. O notiță despre Biserica Română Unită, în „Istoria armenilor din Transilvania”*, în *Studia. Theologia Catholica*, XLIII, 1, 1999, p. 49–54.
- *Porolissum. Auschnitte aus dem Leben einer dakisch-römisch Grenzsiedlung aus dem Nord-Westen der Provinz Dacia Porolissensis (Xenia. Konstanzer Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte)*, (Hrsg. Nicolae Gudea und Wolfgang Schuller), 240 p., Amsterdam, 1998 (1999).
- *Ioan Horga, L’Église Greco-Catholique Roumaine (Uniate) de Transylvanie à l’époque des lumières. L’évêché d’Oradea (1760-1840)*, Université de Reims, în *Studia. Theologia Catholica*, XLII, 1, 1997 (1999), p. 118–121 (recenzie).

OPREANU, Coriolan

- *Dacia romană și Barbaricum*, Timișoara, 1998, 230 p.
- *Piese metalice de factură barbară în cimitirele din Dacia romană*, în *EphemNap*, VII, 1997, p. 117–127.
- *Die Folgen des ersten Dakerkrieges Trajans für die politische Lage der Gebiete nördlich der Donau*, în *ActaMN*, 35/1, 1998, p. 187–194.
- *Barbarische Fibeln aus dem römischen Dakien: ihre historische Bedeutung*, în *ActaMN*, 35/1, 1998, p. 195–228 (colaborare).
- *Roman Military Symbol or Allegoric Image ? The Motif of Paired Capricorns on Stone Monuments*, în *XVth International Congress of Classical Archaeology, Amsterdam 12–17 July 1998*, p. 110 (Abstracts).
- *Suceag*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 1997*, București, 1998, p. 72.
- *Tihău*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 1998*, București, 1998, p. 79–81.
- *Der Westen des römischen Dakien und das Barbaricum in der Zeit Trajans*, în *Specimina Nova*, XII, 1996 (1998), p. 265–282.
- *Criza militară și politică de la Dunărea de jos din anii 117–119. Consecințe asupra relațiilor dintre Dacia și lumea barbară*, în *EphemNap*, VIII, 1998, p. 61–80.
- *Castrul legiunii I Adiutrix de la Apulum în timpul lui Traian. Consecințe asupra urbanismului roman la Apulum*, în *Apulum*, XXXV, 1998, p. 121–134.
- *Legio I Adiutrix in Dacia. Military Action and its Place of Garrison During Trajan's Reign*, în *Roman Frontier Studies* XVII, Zalău, 1999, p. 571–584.

- *The Beginnings of Christianity among the Germanic Peoples in 5th Century in Transylvania*, în *Frühes Christentum zwischen Rom und Konstantinopel* (Resümee), Wien, 1999, p. 99.
- *Viștea - Halta Nădașelu*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 1998*, București, 1998, p. 129.
- „*De la pământ la neamuri. Răspândirea creștinismului în primele secole. Istorie și imagine*” – catalog de expoziție, Muzeul Național de Artă, Cluj-Napoca, 3 p.

RUSU, Andrei Adrian

- *Gotic și Renaștere la Vinju de Jos. Gotik und Renaissance im Unter-Winz*, Cluj-Napoca-Satu Mare, 1998, 142 p.
- *A Glimpse into the Inner of a Transylvanian Monastery. The Dominican Monastery of Vinju de Jos (Alba County)*, în vol. *Church and Society in Central and Eastern Europe* (ed. M. Crăciun, O. Ghitta), Cluj-Napoca, 1998, p. 13–21.
- *Arheologia cetăților medievale din Transilvania*, în *Arheologia Medievală*, II, 1998, p. 5–19.
- *Un ansamblu de monumente medievale dispărute la Vinju de Jos (jud. Alba): Mănăstirea dominicană și castelul Martinuzzi* (Rezultate preliminare ale cercetărilor arheologice), în *Revista Monumentelor Istorice*, LXVII, nr. 1–2, 1998, p. 36–48.
- Dumitru Teicu, Gheorghe Lazarovici, *Gornea. Din arheologia unui sat medieval din clisura Dunării*, Reșița, 1996, 153 p. în *Arheologia Medievală*, II, 1998, p. 240 (recenzie).
- Alexandru Artimon, Ioan Mitrea, *Bacău. Reședința voievodală*, Bacău, 1996, 100 p., în *Arheologia Medievală*, II, 1998, p. 243–244 (recenzie).
- Gheorghe Postică, Nicolae Constantinescu, *Căpriana. Repere istorico-arheologice*. Chișinău, 1996, 111 p., în *Arheologia Medievală*, II, 1998, p. 244–245 (recenzie).
- Ioan Hațegan, Filippo Scolari, *Un condotier italian pe meleaguri dunărene*. Timișoara, 1997, 214 p. în *Mediaevalia Transsilvanica*, II, nr. 1, 1998, p. 171–172 (recenzie).
- Kristó Gyula. *Aszékelyek eredetéről*. Szeged, 1996, 169 p., în *Mediaevalia Transsilvanica*, II, nr. 1, 1998, p. 175–177 (recenzie).
- *Ioan de Hunedoara și românii din vremea lui*, Cluj-Napoca, 1999, 367 p.
- *Monumentele și arheologia medievală*, în *Concepție și tehnici de restaurare. Sesiunea de comunicări științifice Bistrița 8–10 octombrie 1998*, București, 1998, p. 95–100.
- *Începuturile familiei Hunedoreștilor*, în *Mediaevalia Transsilvanica*, II, nr. 2, 1998, p. 211–238.
- *Mănăstirea Peri (Hrușevo, Ucraina) (Elemente preliminare noi privitoare la istoria și arheologia ei)*, în *Relații româno-ucrainiene. Istorie și contemporaneitate*, Satu Mare, 1999, p. 169–173.
- Ioan Marin Mălină, *La umbra Sarmizegetusei romane. Basilica din Densuș. Reflexii istorice și liturgice inspirate de o carte tipărită la Viena în 1775*, Viena, Oradea, 1997, 105 p., în *Studia. Theologia Catholica*, XLIII 1, 1997 (1999), p. 79–86 (recenzie).

STANCIU, Ioan

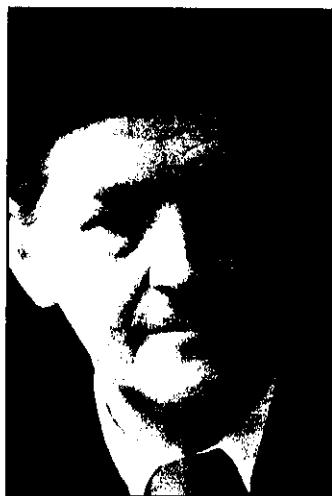
- *Ethnische und Kulturelle Verhältnisse an der mittleren Donau vom 6. bis zum 11. Jahrhundert*, Symposium Nitra, 6. bis 10. Nov. 1994 (hrsg. D. Bialeková, J. Zábojník), Bratislava, 1996 (recenzie), în *EphemNap*, VII, 1997, p. 274–278.
- *Lazuri (punctul Lubi tag), jud. Satu Mare. Așezările din mileniul I p. Ch.*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 1997*, Călărași, 1998, p. 37–40 + 1 pl.
- *Über frühslawische Tonklumpen und Ton „brötchen“*, în *EphemNap*, VIII, 1998, p. 215–272.
- *Așezarea slavă timpurie de la Lazuri-Lubi tag, jud. Satu Mare (cercetările arheologice din anii 1977, 1993–1995). Contribuții la cunoașterea secolelor 6–7 în zona Tisei superioare*, în *Studii și Comunicări Satu Mare*, XV–XVI, 1998–1999, p. 115–266.

- *Date și observații cu privire la epoca migrațiilor în spațiul nord-vestic al României*, în *EphemNap*, VII, 1997, p. 167–209.
- *Lazuri-Lubi tag, com. Lazuri, jud. Satu Mare*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 1998*, București, p. 63–64.
- *O nouă așezare slavă timpurie din zona Someșului inferior (Culciu Mare-Zöldmező, com. Culciu, jud. Satu Mare) / A new Early Slavic Settlement from Lower Someş Area (Culciu Mare-Zöldmező, village Culciu, Satu Mare County)*, în *Relații româno-ucrainiene. Istorie și contemporaneitate / Rumuns'ko-Ukrains'ki vidnosini. Istoriya i sučasnist*, Satu Mare, 1999, p. 127–148.
- *O locuință din perioada târzie a migrațiilor la Zalău – „Valea Mății” (jud. Sălaj) / A Dwelling from Late Migration Age in Zalău – „Valea Mății” (Sălaj County)*, în *Relații româno-ucrainiene / Rumuns'ko-Ukrains'ki vidnosini. Istoriya i sučasnist*, Satu Mare, 1999, p. 119–126 (colaborare).
- *Die slawische Hügel-Brandgräber vom Typs Nușfalău-Someșeni (nord-westlichen Gebiet Rumäniens)*, în *ActaMN*, 36/1, 1999, p. 245–263.

URUSUȚIU, Adrian

- *Bernadea, com. Bahnea, jud. Mureș*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 1997*, București, 1998, p. 6.
- *Gligorești, com. Luna, jud. Cluj*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 1997*, București, 1998, p. 22–23.
- *Gligorești, „La Holoame”, com. Luna, jud. Cluj*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 1998*, București, 1999, p. 49–50.

NORA OPREANU

ROBERT GÖBL

(1919–1997)

Sfârșitul anului 1997 a adus cercetării numismatice din Austria și din lume o grea pierdere: dispariția profesorului Robert Göbl, proeminentă personalitate a domeniului și, categoric, cel mai reputat promotor al științei monetelor vechi din patria sa.

Comunitatea academică internațională resimte dureros acest eveniment. Căci opera savantului vienez a intrat de mult și temeinic în circuit universal, iar prezența lui în cercetare rămăseșe mereu activă și însuflaretoare. Recapitulând realizările unei vieți lungi și rodnice, deplin dedicate cercetării, vom remarcă deîndată că realizările sale marchează adevărate momente de cotitură în dezvoltarea contemporană a științei numismaticii¹.

Robert Göbl a văzut lumina zilei la Viena, în data de 4 august 1919, într-o familie burgheză de solidă moralitate și cultură. A avut parte de o copilarie fericită, dar și de o educație aleasă și exigentă. De timpuriu, deși manifesta înclinații evidente spre artele plastice și muzică, s-a simțit atras de istorie și de limbile clasice. Nu numai că familia i-a cultivat interesul, dar tot în acest cadru îl va cunoaște pe reputatul clasicist Josef Keil, viitorul lui profesor la Universitate și care de pe atunci a avut asupra înzestratului copil și puternică influență.

¹ Datele rezumate aici le-am preluat în mare parte din autobiografia savantului, tipărită în H. Baltl, N. Grass, H.-C. Faußner (ed.), *Recht und Geschichte. Ein Beitrag zur österreichischen Gesellschafts- und Geistesgeschichte unserer Zeit, Zwanzig Historiker und Juristen berichten aus ihrem Leben (= Studien zur Rechts-, Wirtschafts- und Kulturgeschichte, XIV)*, Sigmaringen, 1990, p. 59–74. Ne-a fost pusă la dispoziție, împreună cu o listă bibliografică, de prof. dr. M. Alram de la Kunsthistorisches Museum din Viena, căruia îi adresăm și pe această cale mulțumirile noastre. În cadrul de față, nu putem cita decât cărțile regretatului magistru vienez.

Absolvirea bacalaureatului îl găsea încă nehotărât ce drum să urmeze. Evenimentele exteroare l-au obligat la eforturi neașteptate. În acel an (1938) Germania nazistă anexa Austria, și toți tinerii se vedea înrolați în armată. Peste un an (1939) izbucnește războiul. Robert Göbl a urmat „Școala de război” și a fost trimis pe front, ca locotenent de infanterie. Dar cultura lui solidă și preocupările constante de a se instrui în domeniul științelor umaniste l-au salvat de ideologia națistă ori de abisul disperării. S-a sustras atmosferei vremii și a continuat pregătirea pentru facultate, cu eforturi grele. Rănit grav pe frontul de vest (toamna 1944), a fost luat prizonier de trupele franceze și a rămas în lagăr până în 1947. Mai târziu va considera acești „ani pierduți” drept o aspirație școală a vieții, cu urmări benefice pentru caracterul viitorului savant.

Acasă, în țara ruinată de război și debusolată, era greu de ales un nou drum. După diferite încercări eşuate, s-a reîntors la „dragostea dintâi”, studiile de istorie antică și arheologie – care la Viena comportau și specializare în numismatică antică. A absolvit cei patru ani în șase semestre (1950), lucrând mereu și în comerț pentru a se putea întreține. La Universitate l-a reîntălnit pe profesorul J. Keil, iar printre maestrii săi s-au numărat Camillo Praschniker, Artur Betz și – mai ales – renumitul numismat Karl Pink. Acesteia din urmă îi va datora orientarea spre cercetarea vechilor monete.

Anul 1950 marchează nu numai căsătoria cu Anna Zauzal, ci și obținerea titlului de doctor – teza sa tratând numismatică romană imperială a secolului III. Se înscria astăzi într-o direcție majoră de cercetare a școlii vieneze². A pătruns în cercetarea de vârf a domeniului aproape brutal, fără etape pregătitoare, dar cu șansa de a avea mereu modele finale de urmat. K. Pink l-a introdus în cercurile academice, iar Fr. Altheim i-a solicitat studierea monetăriei Imperiului Sassanid, ca un capitol la marea sa carte dedicată istoriei Iranului. În acest domeniu, încă nestudiat, R. Göbl a aplicat cu succes metodele și acribia deprinsă în munca cu monetele romane. Se întâlnea acum cu un câmp neașteptat de activitate, numismatică Orientului preislamic, specialitate în care va deveni un deschizător de drumuri și un maestru necontestat. Lucrarea întocmită i-a adus în 1955 docență în numismatică antică. Si în același an devinea succesorul lui K. Pink la catedră (aşa-numitul „Aparat de curs numismatic”, sub egida Catedrei de Istorie Antică). Dar trebuie spus că, în acei ani, salariul de cadru didactic rămânea foarte mic; între 1953 și 1962 a mai lucrat și ca expert numismat al firmei „Wiener Dorotheum”. Munca obositore din comerțul cu antichități i-a folosit mai târziu enorm, atât în cercetarea monetelor vechi, cât și în construirea cursurilor sale universitare. În amurgul vietii, obișnuia să spună că – asemenea marelui precursor J. H. Eckhel – a avut șansa de a fi trecut prin toate ipostazele numismatului (colecționar, negustor de monete și cercetător al lor).

Până în 1975 preocupările profesorului R. Göbl au fost dominate de problematica Asiei Centrale și Iranului. Numeroasele lucrări apărute l-au consacrat ca un numismat și iranist de primă mână. În toată activitatea sa, numismatul șicusit s-a dovedit un fin și cult cunoșător al istoriei, al culturii și al limbilor civilizațiilor investigate, precum și un remarcabil epigrafist. În această perioadă a început și elaborarea unor mari lucrări de numismatică veche asiatică, eforturi continue de atunci mereu³. Cercetările de birou s-au îmbinat cu munca de teren; în 1962 a funcționat și ca

² Este vorba de proiectul „Aufbau der römischen Münzprägung im 3. Jahrhundert”, inițiat de K. Pink, din care au apărut mai multe volume.

³ *Sassanidische Numismatik*, Braunschweig, 1968 (ediția engleză, *Sassanian Numismatics*, a apărut tot acolo în 1971); *Dokumente zur Geschichte der iranischen Hunnen in Baktrien und Indien*, I–IV, Wiesbaden, 1967; *Der sassanidische Siegelkanon*, Braunschweig, 1973; *Der Triumph des Sassaniden Sahpur über Gordian, Philippus und Valerianus*, Wien, 1973; *A Catalogue of Coins from Butkara (Swat, Pakistan)*, I, Roma, 1976; *Die Tonbullen von Tacht-e Suleiman. Ein Beitrag zur spätsassanidischen Sphragistik*, Berlin, 1976; *System und Chronologie der Münzprägung des Kusanreiches*, Wien, 1984; *DONUM BURNS. Die Kusanmünzen im Münzkabinett Bern und die Chronologie*, Wien, 1993.

„expert de teren” al UNESCO la Muzeul din Kabul (Afghanistan), muzeu pe care a izbutit să-l introducă în circuitul științific. Totodată a continuat activitatea didactică. Profesor titular din 1961 al prestigioasei Universități din Viena, a avut bucuria de a putea reîntemeia în cadrul ei Catedra de Numismatică (1965), cea mai veche din lume⁴. Pe baza acestui nucleu, a izbutit încă o performanță instituțională: în 1971 era fondat „Institutul de Numismatică Antică și Istorie Preislamică a Asiei Anteroare”, o formă organizatorică ce nu-și găsea precedente în tradiția vieneză. Noua instituție trebuia clădită, practic, de la zero. Și pe acest plan, reușita energeticului profesor a fost deplină. Începând cu anul 1981, noua instituție poartă numele de „Institutul de Numismatică” și acoperă, efectiv, toate compartimentele domeniului. Trebuie spus că este deocamdată singurul asemenea institut din lume, și că el s-a impus printre-o serie impresionantă de proiecte și publicații, ca și prin valoarea numeroșilor specialiști formați în cadrul său.

Din deceniul al optulea atenția profesorului Göbl a început să se îndrepte în tot mai mare măsură spre numismatică antică europeană. Cel mai mult l-a preocupat monetaria preromană a celților orientali (îndeosebi din Noricum)⁵. Pe acest plan, el continua cu succes o direcție dezvoltată chiar de maestrul său K. Pink. În sfârșit, în ultimii săi ani R. Göbl a fost tot mai interesat de moneta romană imperială (cu precădere cea din vremea anarhiei militare), revenind practic la primele subiecte tratate ca numismat, însă la nivelul competitiv contemporan⁶.

Alături de creația științifică, R. Göbl a lăsat și o vastă operă didactică, menită a face cunoșcută și accesibilă știința numismatică pentru tinerii studioși⁷. Spre deosebire de alte manuale ale domeniului, lucrările sale au acordat spațiu și monetării „neclasicice”, din afara lumii greco-romane, teren pe care contribuțiile magistrului vienez rămân de neînlocuit.

Munca susținută și rezultatele excepționale au suscitat prețuirea meritată. Membru corespondent al Academiei Austriece de Științe (1963), apoi membru titular (1971), profesorul Göbl a fost onorat și cu alte titluri prestigioase: membru corespondent în „Istituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente” (1962) și al Institutului Arheologic German (1973), precum și membru de onoare al Societății Numismatice din India (1973), al Societății Numismatice Franceze (1979) și al societăților similare din Marea Britanie (1983) și Austria (1988). În 1989 i s-a decernat medalia onorifică de aur a orașului Viena.

Dar activitatea lui R. Göbl mai comportă și o altă latură. Aparent surprinzător, deși propria lui viață și propriile-i realizări păreau a dovedi contrariul, profesorul era mereu preocupat de statutul *nesatisfăcător* al numismaticii printre științele istorice și mai cu seamă printre „științele antichității”. Nu numai că studiul ei intră printre materiile facultative, dar în general știința vechilor monete este desconsiderată și puțin înțeleasă chiar de factorii care trebuie să decidă asupra ei. Așa că, tocmai la apogeul realizărilor sale, profesorul realiza *crisă actuală* a numismaticii, criză în care o parte din vină revine numismaților însăși. La această situație a răspuns printre-un uriaș efort de instituționalizare a acestei științe. Se înscriu aici nu numai întemeierea Institutului de Numismatică și a revistei sale⁸, ci mai ales înființarea „Comisiei numismatice” în cadrul Academiei (1970).

⁴ Înființată de Josef Hilarius Eckhel în 1774.

⁵ *Typologie und Chronologie der keltischen Münzprägung in Noricum*, Wien, 1973; *Ostkeltischer Typenatlas*, Braunschweig, 1973; *Münzprägung und Geldverkehr der Kelten in Österreich*, Wien, 1992; *Die Hexadrachmenprägung der Gross-Boier*, Wien, 1994.

⁶ *Die Münzprägung des Kaisers Aurelian (270/275)*, I-II, Wien, 1993 (volumul 47 din seria „Moneta Imperii Romani”). Lucrarea similară despre emisiunile monetare ale lui Valerianus și Gallienus n-a mai fost terminată.

⁷ *Die Rekonstruktion antiker Prägesysteme und ihre Bedeutung für die historische Forschung*, în ANRW II/1, 1977, p. 890 sq.; *Antike Numismatik*, I-II, München, 1978; *Numismatik. Grundriß und wissenschaftliches System*, München, 1987; *L'altra parte della luna. Sul mondo non-classico nella numismatica antica*, Milano, 1988.

⁸ *Litterae numismaticae Vindobonenses* (între 1980 și 1997 au apărut șase volume).

Acest for, în cooperare cu Institutul de Numismatică, ambele conduse cu energie de R. Göbl, și-a asumat însăptuirea unor ample programe de cercetare și publicare, programe trasate de profesor și continuante de numeroși colaboratori: „Fundmünze der Römerzeit in Österreich” (publicarea completă, pe situri, a descoperirilor monetare romane), „Thesaurus nummorum Romanorum et Byzantinorum” (publicarea colecțiilor numismatice austriece de profil), „Analytisches Corpus der griechischen Münztypologie”, „Moneta Imperii Romani”⁹ și „Moneta Imperii Byzantini”¹⁰, apoi serii de publicații privind monetele asiatiche. Munca la aceste programe a permis formarea, afirmarea și angajarea a numeroși specialiști, dintre care unii au devenit somități ale domeniului¹¹. Dar alături de numeroasele volume de material inedit – studiat și clasificat – se cuvine a se aminti baza de imagini de monete („Numismatische Zentralkartei”) utilizabile în cercetare și în învățământ, aflată la Institut, care cuprinde peste 800 000 de cartele – cel mai bogat fond documentar de acest fel din lume.

Ieșit la pensie în 1989, profesorul Robert Göbl a rămas mai departe activ, truditor neobosit în știință și observator critic al evoluțiilor ei. Moartea l-a surprins lucrând la monetaria romană din vremea lui Gallienus și preocupat de noile descoperiri monetare din Asia preislamică¹².

Moștenirea spirituală pe care o lasă profesorul Robert Göbl este uriașă. Publicarea unor cantități impresionante de material monetar antic, afinarea metodelor de lucru, clarificări spectaculoase în cercetarea științifică, ba chiar și excelenta activitate didactică nu constituie, toate, decât o parte a realizărilor sale. Tot atât de importante și pilduitoare rămân împlinirile instituționalizate, cunoașterea unor foruri academice dinamice și active, și mai ales formarea generațiilor de discipoli care le însuflă astăzi. Regretatul cărturar a lăsat în urmă un domeniu vast al cunoașterii istorice, pe care l-a luminat în mare măsură, l-a impulsionat decisiv și i-a imprimat o nouă tinerețe.

RADU ARDEVAN

⁹ O reluare la nivel contemporan a vechiului proiect „Aufbau der römischen Münzprägung”. Emisiunile fiecărui împărat emitent se bucură de o tratare completă, într-un volum aparte, lucrat de un anumit specialist.

¹⁰ Acest proiect este condus de prof. dr. Wolfgang Hahn, succesorul lui R. Göbl la direcția Institutului de Numismatică, autorul primelor patru volume apărute până în prezent.

¹¹ Din câteva zeci de colaboratori (mulți temporari) s-au ridicat peste o duzină de doctori și cinci doctori docenți în numismatică antică.

¹² Trebuie menționată și o carte care, deși se încadrează mai greu în preocupările sale constante, privește direct istoria noastră: *Die Inschriften des Schatzes von NagySzentmiklós*, Wien, 1995 (în colab. cu A. Ronatás).

MARIAN GUMĂ

(1951–1998)

La 27 iulie 1998 a dispărut dintre noi, răpus de o moarte fulgerătoare, Marian Gumiă, eminent cercetător al pre- și protoistoriei Banatului. S-a născut la București în 25 mai 1951. Studiile gimnaziale au fost absolvite în 1966 la Scoala generală nr. 33 din Afumați, pe atunci în raionul I Mai, regiunea București. A urmat apoi studiile liceale (la liceul D. Cantemir din București) și cele universitare la Facultatea de Istorie a universității bucureștene. În anii studenției a fost elevul profesorului D. Berciu alături de care a participat la săpăturile arheologice de la Ocnita. Datorită rezultatelor deosebite obținute ca student, Senatul Universității din București i-a acordat bursa de merit „Nicolae Bălcescu” pe anul universitar 1973–1974. În anul 1975 a absolvit facultatea susținând teza de licență cu titlul *Premisele romanizării geto-dacilor*. Cu acel prilej D. Berciu aprecia în referatul alcătuit pe baza tezei de licență că „Gumiă Marian a dat dovada unei maturități de gândire proprie, de capacitate de sinteză și generalizare, cât și de stăpânirea metodei științifice în cercetarea teoretică și de teren”.

După absolvire, M. Gumiă a fost angajat la Muzeul Județean de Istorie din Reșița, unde a activat vreme de 15 ani, iar apoi și-a desfășurat activitatea încă șapte ani în cadrul Filialei pentru Banat a Institutului Român de Tracologie. În 1997 a devenit directorul Muzeului Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță din Caransebeș, precum și conferențiar la Universitatea Banat din Timișoara. Încă din 1992 obținuse titlul de doctor în istorie cu o lucrare consacrată primei epoci a fierului din Banat. Cartea publicată pe această temă în 1993 (*Civilizația primei epoci a fierului în sud-vestul României*) a fost distinsă cu premiul „Nicolae Bălcescu” al Academiei Române.

În cei 23 de ani de cercetări arheologice în Banat, Marian Gumiă a efectuat numeroase săpături sistematice în stațiuni pre- și protoistorice, cum sunt cele de la Valea Timișului, Ticvaniu Mare, Gornea, Iaz, Berzeasca, Vrani etc. De numele său se leagă identificarea și investigarea importantelor aşezări și cetăți dacice din Clisura Dunării, de la Liubcova, Divici și Socol – Palanacki Breg. Toate aceste cercetări s-au concretizat în numeroase studii speciale și de sinteză, care au contribuit substanțial la mai buna cunoaștere a culturilor epocii bronzului, la fenomenele de civilizație din prima vîrstă a fierului, precum și la cele referitoare la civilizația dacică din sudul Banatului.

Prin contribuțiile sale, Marian Gumiș s-a remarcat în lumea științifică internă și internațională ca un cercetător prestigios. Dar, înainte de toate, Marian Gumiș s-a impus în fața tuturor prin omenia și onestitatea de care a dat dovadă. A fost un prieten și un coleg de excepție. Astfel, a avut răbdarea și priceperea de a împărtăși studenților și tinerilor cercetători care l-au întorsit pe săntierele arheologice atât cunoștințele științifice, cât și pe acelea profunde, umane. În același spirit, a răspuns întotdeauna prompt celor care i-au cerut ajutorul.

Pentru toate acestea și pentru multe altele „nerosite” aici, Marian Gumiș lasă în urmă un gol greu de umplut. Fie ca ideile și spiritul său să fie duse mai departe de prietenii și colaboratorii săi, de toți cei care l-au cunoscut.

SIT TIBI TERRA LEVIS.

AUREL RUSTOIU

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

CĂRȚI

- *Prima epocă a fierului în SV României*, Bibliotheca Thracologica, IV, București, 1993.
- *Epoca bronzului în Banat*, Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica, V, Timișoara, 1996.

STUDII ȘI ARTICOLE

- *Săpături de salvare la Valea Timișului (jud. Caraș-Severin)*, în *Banatica*, IV, 1977, p. 45–68 (în colaborare).
- *Cercetări arheologice pe Stenca Liubcovei (jud. Caraș-Severin)*, în *Banatica*, IV, 1977, p. 69–104.
- *Unele probleme și perspective ale cercetării primei epoci a fierului în județul Caraș-Severin*, în *StComCaransebeș*, 2, 1977, p. 251–276.
- *Cercetările arheologice de la Stenca Liubcovei*, în *Materiale-Brașov*, XV, 1983, p. 135–137 (în colaborare).
- *Şantierul arheologic Valea Timișului – Rovină*, în *Materiale-Brașov*, XV, 1983, p. 159–160 (în colaborare).
- *Noi descoperiri eneolitice timpurii în zona Caransebeșului*, în *Tibiscus*, V, 1979, p. 97–114.
- *Descoperiri Coțofeni inedite de la Bocșa Montană – „Colțan”*, în *Banatica*, VI, 1981, p. 59 + 95 (în colaborare).
- *Câteva observații asupra grupului Bosut*, în *SCIVA*, 32, 1981, 1, p. 43–66.
- *O nouă descoperire aparținând culturii Basarabi în sudul Banatului*, în *StComCaransebeș*, 4, 1982, p. 155–171.
- *O nouă descoperire hallstattiană timpurie la Moldova Nouă*, în *ActaMN*, XVI, 1979, p. 481–493.
- *Câteva descoperiri din a doua epocă a fierului în „Clisura Dunării”*, în *Banatica*, VI, 1981, p. 107–123 (în colaborare).
- *Arcidava, Roumanie. Pages d'histoire*, București, 4, 1979, 1, p. 63–67 (în colaborare).
- *O nouă contribuție arheologică la studiul manifestărilor religioase ale geto-dacilor*, în *ActaMN*, XVIII, 1981, p. 45–58.
- *Raport preliminar de cercetări arheologice la Gornea*, în *Materiale-Oradea*, XIII, 1979, p. 391–392 (în colaborare).
- *Un depozit de bronzuri din prima epocă a fierului descoperit la Liborajdea (com. Sichevița, jud. Caraș-Severin)*, în *Banatica*, VIII, 1985, p. 107–122.
- *Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice efectuate în cetatea dacică de la Divici între anii 1985–1987*, în *Banatica*, IX, 1987, p. 199–238 (în colaborare).

- *La forteresse dace de Divici, în Roumanie. Pages d'histoire*, Bucureşti, 14, 1989, 3–4, p. 323–333.
- *Contribuţii la geneza primei vârste a fierului în sud-vestul României. necropola plană de incineraţie de la Ticvaniu Mare*, în *Symposia Thracologica*, 7, 1989, p. 261–262 (în colaborare).
- Câteva precizări asupra unor descoperiri aparținând primei și celei de a doua vârste a fierului din sud-vestul României, în *Banatica*, X, 1990, p. 95–106.
- Câteva precizări asupra unor tipuri de coifuri de la sfârşitul primei epoci a fierului și începutul celei de a doua descoperite în sud-vestul României, în *Thraco-Dacica*, XII, 1991, p. 85–103.
- Prima epocă a fierului în zona de sud a Banatului, în *Symposia Thracologica*, 9, 1992, p. 26–37.
- Vestigii de civilizație dacică în zona piemontului bănățean, în *Symposia Thracologica*, 9, 1992, p. 38–43.
- Un nou depozit de bronzuri descoperit în zona Caransebeșului, în *Thraco-Dacica*, XIII, 1992, p. 54–58 (în colaborare).
- Raport preliminar asupra cercetărilor efectuate în cetatea dacică de la Divici între anii 1988–1994, în *Cercetări arheologice în aria nord-tracă*, I, Bucureşti, 1995, p. 401–426 (în colaborare).
- *The Basarabi type discoveries. A brief review*, în vol. *Der Basarabi-Komplex in Mittel- und Sudosteuropa*, Bucureşti, 1996, p. 23–32.
- *Şantierul arheologic Divici. Cercetările din anii 1995–1996*, în *Cercetări arheologice în aria nord-tracă*, II, Bucureşti, 1997, p. 373–397.

ACADEMICIANUL ȘTEFAN PASCU **(1914–1998)**

În ziua de 2 noiembrie 1998 s-a stins din viață, în municipiul Cluj-Napoca, în vîrstă de 84 de ani, academicianul Ștefan Pascu. Profesor al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, membru al Academiei Române și eminent om de știință, ilustrul dispărut a deținut numeroase funcții de conducere pe linie de învățământ, știință și cultură, fiind un fervent susținător al progresului cultural-științific din țara noastră. A fost membru și conducător al mai multor instituții, societăți și organisme științifice și de învățământ din țară și străinătate, onorând peste tot, printr-o insistență preocupare, competențele și obiectivele acestora.

Profesorul Ștefan Pascu s-a născut la 14 octombrie 1914 în Apahida, județul Cluj, într-o familie de țărani deprinși din vechime cu efortul cotidian în serviciul muncii. A rămas de mic orfan, întrucât tată său, soldatul Ion Pascu, a căzut pe frontul primului război mondial în anul 1916. Urmează școala primară și cursul gimnazial în satul natal și liceul la Gherla, devenind apoi student al Secției de Istorie din cadrul Facultății de Litere și Filosofie a Universității întemeiate la Cluj în 1919, după Marca Unire. Aici a fost remarcat de profesorul Ioan Lupaș, codirector al Institutului de Istorie Națională și membru al Academiei Române, care îl va introduce în metodologia cercetării istorice referitoare la problematica românilor transilvăneni în epociile medievală și modernă, pe care direcții de cercetare le va urma apoi, în investigațiile sale științifice, vreme de șase decenii. La absolvirea cursurilor universitare, în 1938, este încadrat ca cercetător la Institutul de Istorie Națională și profesor de istorie în Cluj.

Ca urmare a preocupărilor sale științifice, a interesului manifestat pentru istoria spațiului românesc intracarpatic, Tânărul licențiat al Almei Mater Napoccensis este selectat pentru Școala Română din Roma întemeiată de Vasile Pârvan în 1922 și unde se specializau tineri cercetători în principalele domenii de contact cu istoriografia occidentală, cu metodologia științifică și realitățile istoriografice italiene mai ales. Ca alumn al acestei școli superioare românești între anii 1940–1942,

Ştefan Pascu întreprinde minuțioase cercetări în arhivele române, în cele de la vatican. Elaborează o serie de studii științifice asupra documentației istorico-arhivistice referitoare la români, a căror publicare este însă dificilă în condițiile Războiului Mondial; ia spărarea marelui istoric român Nicolae Iorga, publicând în Italia un necrolog la asasinarea savantului, fiind urmărit pentru aceasta de forțele extremiste de dreapta. La Roma identifică manuscrisul lui Franco Sivori, secretarul italian al domnitorului Țării Românești Petru Cercel, fratele lui Mihai Viteazul, pe baza căruia își va elabora, sub îndrumarea profesorului său, Ioan Lupaș, teza de doctorat intitulată *Petru Cercel și Tara Românească la sfârșitul secolului al XVI-lea*, susținută în 1942. Încadrat ca asistent universitar în 1943, apoi șef de lucrări, Ștefan Pascu depune o activitate didactică și științifică apreciată de cercurile științifice academice românești. Îndeosebi cărțile sale tipărite în 1944, teza de doctorat menționată, cea intitulată *Contribuții documentare la istoria românilor în sec. XIII–XIV și sinteza de Istoria Transilvaniei* (382 p.) l-au impus în istoriografia română. Prin lucrarea din 1947 despre răscoalele țărănești din Transilvania voievodală și prin cea referitoare la meșteșugurile din Transilvania până în secolul al XVI-lea (din 1954) se aplica asupra istoriei producătorilor de bunuri materiale din societatea transilvăneană medievală, asupra problematicii acestora.

Contribuțiile sale la istoria românilor au făcut ca înaltul for academic care este Academia Română să-și solicite colaborarea la tratatul de istorie națională elaborat între anii 1960–1964, la sinteza de istoria Transilvaniei apărută în limba română între 1962–1963 și în variante traduse în limbile maghiară și franceză. Pentru prodigioasa activitate în planul istoriografiei românești este ales membru corespondent al Academiei în 1963. Lucrările sale științifice, valoroase, au fost onorate cu premii ale Academiei Române și Ministerului Învățământului.

Conferențiar universitar și din 1962 profesor al Universității clujene, Ștefan Pascu a predat cursuri de Istorie medievală, Istoriografie românească, Științe auxiliare ale Iсторiei, de Demografie istorică și Geografie istorică, prin care a contribuit la formarea multor serii de specialiști în istorie medievală și modernă. Prelegerile universitare ținute în fața studenților în istorie vreme de patru decenii și jumătate s-au bucurat de aprecierea cursanților care le-au audiat, beneficiari în acest fel ai rezultatelor investigațiilor științifice ale profesorului.

A îndrumat doctoranzi după 1966, contribuind la perfectionarea superioară a tinerilor cercetători formați în jurul Domniei Sale, astăzi cercetători recunoscuți în istoriografia românească.

A deținut funcțiile de decan al Facultății de Istorie și Filosofie a Universității clujene (între anii 1962–1968) și de rector al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1968–1976), contribuind la afirmarea acestei instituții de învățământ pe plan intern și internațional. Ca șef al Catedrei de Istorie a Universității din 1968 până la pensionarea sa în 1990, și apoi ca profesor consultant, a îndrumat activitatea didactică din facultate și cercetarea științifică a membrilor acesteia. A deținut deopotrivă direcțiunea Institutului de Istorie și Arheologie din Cluj (între 1973–1990), iar după alegerea sa, în 1974, ca membru titular al Academiei Române și președintă Secției de Științe Iсторice și Arheologie a Academiei. Ca președinte al Comitetului Național al Iсториков din România după 1977 a contribuit la organizarea participării istoricilor români la manifestările științifice internaționale. Între anii 1970–1980 a deținut funcția de președinte al Comisiei Internaționale de Demografie istorică, implicându-se în funcționarea acestui organism științific internațional afiliat Comitetului Internațional de Științe istorice, în apariția unor lucrări de profil.

Academicianul Ștefan Pascu s-a îngrijit, de asemenea, de apariția a numeroase periodice și publicații științifice, coordonând o serie de lucrări, de corpusuri de izvoare istorice prin care istoriografia română era dotată cu un instrumentar informațional-istoric deosebit de util. Dintre lucrările de mare valoare elaborate și publicate de savant în ultimele trei decenii s-au impus cele referitoare la Marea Unire din 1918 (un volum în 1968, două volume în 1983) și la *Voievodatul Transilvaniei* (patru volume între anii 1971–1989), pagini profunde, de reconstituire veridică, amplă, a unor evenimente și evoluții deosebite din istoria națională.

Prin dispariția academicianului și profesorului Ștefan Pascu știința istorică și școala românească pierd un devotat slujitor, un mare savant și dascăl. Opera sa va continua să călăuzească, nu ne îndoim, alte cercetări în cîmpul istoriografiei, prin care va fi dus mai departe efortul său de șase decenii pus în slujba culturii române.

NICOLAE EDROIU

BODOR ANDRÁS

(1915–1999)

Pe data de 4 octombrie 1999 *Alma Mater Napocensis* a mai pierdut încă un iubit membru. Destinul crud și implacabil l-a răpit dintre noi pe profesorul universitar BODOR ANDRÁS, care a trecut în neființă, înconjurat cu profundă durere de cei atât de dragi lui, soția Klára, fiul István și cele două nurori, Gyöngyvér și Katalin. Marea nenorocire, ce a lovit destul de recent familia sa, decesul unui alt fiu, András, chimist de frunte, a contribuit, probabil, la zdruncinarea serioasă a sănătății și așa destul de subrezită a profesorului Bodor, grăbindu-i calea spre tărâmul eternității.

S-a născut în comuna Suatu (jud. Cluj), la 5 august 1915, în familia sătenilor Bodor Márton și Sára (născută Székely), părinți care au încercat, de timpuriu, să-i dea o aleasă educație. Viitorul profesor universitar a urmat școala primară în localitatea natală, studiile medii desăvârșindu-le la Colegiul Unitarian din Cluj.

În perioada 1933–1937 a frecventat, în paralel, cursurile a două prestigioase instituții de învățământ superior din același oraș scăldat de apele Someșului, fiind student de frunte al Academiei Teologice Unitariene și al Facultății de Litere-Filologie. În urma unui concurs, obține o binemeritată bursă, petrecându-și doi ani de învățatură (1937–1939) la „Manchester College” din Oxford. Studiile superioare le-a terminat în 1941, la Universitatea Regală Maghiară „Ferencz József” din Cluj, unde, în anul 1943, își susține „*summa cum laude*” și teza de doctorat, intitulată „*Izvoarele Deliberatorii al Sfântului Gellért*”, publicată imediat în revista „*Századok*”.

Profesorul Bodor András s-a specializat în filologie latină și istoria Greciei antice, urcând treptele unui „cursus honorum” remarcabil: între 1941–1945 este profesor la Colegiul Unitarian din Cluj; 1945–1948, director al acestei instituții; din anul 1947 a fost și lector de limba engleză al Universității „Bolyai János”, iar după 1948, tot aici, a predat, ca profesor desemnat, istoria antică universală, fiind în același timp pentru o perioadă și decanul Facultății de Istorie. După unificarea celor două universități clujene („Victor Babeș” și „János Bolyai”, 1958), devine conferențiar la Facultatea de Istorie, iar din anul 1969 profesor universitar cu drepturi depline.

Deși pensionat în anul 1986, magistrul Bodor András și-a continuat activitatea didactică plin de energie, în calitate de profesor consultant (a predat în ultimii ani ai vieții și cursuri de limbă latină), precum și conducător al unor teze de doctorat. Din păcate, eu am fost ultimul doctorand (1998) care a beneficiat de răbdarea regretatului profesor, de a-mi fi călăuzit pașii – câteodată șovăielnicii – spre realizarea scopului propus (de altfel, tot domnia sa mi-a îndrumat și lucrarea de licență universitară).

Activitatea didactică a magistrului a fost completată și de o laborioasă muncă publicistică, Bodor András fiind autorul cunoscut a peste 400 de titluri, apărute în decursul timpului fie în apreciate tomuri, fie în studii, articole, recenzii și.a., răspândite în numeroase reviste și periodice de specialitate. Printre ele citez la întâmplare: *Studii și cercetări de istorie veche*, *Dacia*, *Acta Musei Napocensis*, *Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”*, *Studii Clasice* etc., alături de cursuri universitare de istorie antică universală, proprii.

Îmi fac o pioasă datorie – spre cunoștința celor interesați – de a aminti câteva lucruri deosebite ale profesorului, de o solidă acribie științifică. Astfel sunt cărțile apărute în limba maghiară (în ediția „Téka”) *Erasmus: A balgaság dicsérete* (Erasmus, „Elogiul nebuniei”), *Richard de Bury: Philobiblon*, apoi un volum despre Körösi Csoma Sándor cu titlul *Buddha élete és tanítása* („Viața și învățărurile lui Buddha”) și *Történeti kronológia* („Cronologia istorică”), al cărei coautor a fost.

De asemenea, mai trebuie exemplificate studiile *Cu privire la „kapnobatai” și la „polistai” la daci*, *Contribuții la problema agriculturii în dacia înainte de cucerirea romană*, despre *Problema*

obiștiilor la daci (I-II), apoi Contribuții la problema cuceririi Daciei, Adalékok a helyi elem fennmaradásának kérdéséhez a római-kori Dáciában. A Liber és Libera kultusz (= Der Liber – und Libera-Kult. Ein Beitrag zur Fortdauer der bodenständigen Bevölkerung im römerzeitlichen Dazien), Contribuții la istoria răscoalei sclavilor condusă de Spartacus, Un nou monument funerar de la Gilău, Contribuții la istoria orașului Napoca pe baza monumentelor sale sculptate în piatră (I-III) și Sclavii și liberii daci în Imperiul Roman și soarta prizonierilor de război daci (studiu apărut postum în volumul Napoca – 1880 de ani de la începutul vieții urbane, Cluj-Napoca, 1999).

Activitatea publicistică și științifică a profesorului universitar clujean este completată și de o serie de bune și corecte traduceri din limbile greacă veche, latină, engleză, referitoare la Epicur, Lucretius, Aristoteles, Thomas Morus, Francis Bacon, Thomas Hobbes, precum și de recenzarea amănunțită a unor cărți de specialitate, aparținând lui W. L. Westermann (*The Slave Systems of Greek and Roman Antiquity*, Philadelphia, 1960), M. I. Finley (*Slavery in Classical Antiquity. Views and Controversies*, Cambridge, 1960), J. M. C. Toynbee (*Art in Roman Britain*, London, 1963) și a. Din nefericire, decesul îl surprinde în plină muncă creațoare, traducând opera lui Wolfgang Bethlen (Bethlen Farkas), *Historia Transylvanicis*.

Cariera universitară și pedagogică a profesorului a căptat și o apreciere internațională, Bodor András fiind onorat, prin invitații speciale, la numeroase congrese și simpozioane de specialitate sau călătorii de documentare în Marea Britanie, Statele Unite, Germania, Suedia, Bulgaria etc.

Ca ultim omagiu, îmi permit să exprim câteva intime gânduri de recunoștință celui care mi-a fost iubit învățător și sfătuitor. L-am avut profesor la câteva cursuri speciale de istorie universală veche („Epoca elenistică” și „Istoria provinciilor Imperiului Roman”), cursuri care ne-au impresionat atât pe mine, cât și pe ceilalți colegi, prin ampla valoare informațională și erudiția lor. Se pare – rog însă ca afirmația de față să nu fie interpretată ca o lipsă de modestie – că am fost studentul preferat al domniei sale, notele maxime de la examene fiind, întotdeauna, însorite de către un asterisc pentru a mă evidenția („nu-ți pot da nota 11” – îmi spunea deseori). De altfel, relația cu totul specială, afinitatea sufletească dintre profesor și elev, născută în perioada uceniciei mele universitare, a continuat și s-a cimentat în răstimpul a încă 36 de ani! Mereu ne sfătuiam la „ceas de taină”, mereu ne împărtășeam ideile și aspirațiile (de pildă, mult am discutat despre articolul domniei sale referitor la monumentele napocense din piatră sau la cel, apărut postum, în recentul volum *Napoca – 1880 de ani de la începutul vieții urbane*). De altfel, m-a impresionat și viața exemplară familială a profesorului, care, împreună cu iubitoarea-i soție Klára, a crescut căteodată cu greutăți, și a educat cu mândrie părintească doi fii, ulterior apreciați ca buni specialiști, unul – István – inginer, celălalt – András – chimist. Nu pot decât să-mi exprim sincera admirație pentru puterea sufletească deosebită a magistrului clujean, care, deși nemângăiat de pierderea iremediabilă a unui băiat (András), a ținut cu tot dinadinsul – cu toate stăruințele mele de a renunța – să-mi conducă spre finalizare lucrarea de doctorat, tocmai în perioada acelei cumplite nenorociri familiale.

Sper din tot sufletul ca imaginea sa să dăinuie mereu în amintirea celor care l-au cunoscut și apreciat, iar de acolo, de unde se află acum Bodor András, să aibă mânăgăierea că prietenii, colegii și discipolii nu l-au uitat!

OPTO SIT TIBI TERRA LEVIS!

CONSTANTIN POP

MIRCEA RUSU

(1928–1999)

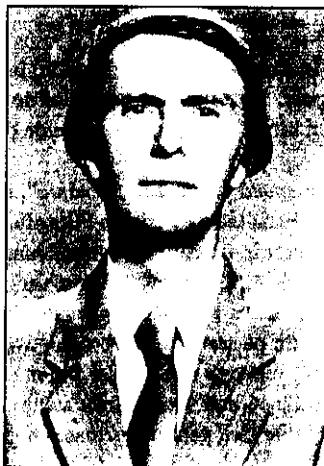
La data de 22 aprilie 1999 s-a petrecut din viață cel care a fost profesorul Mircea Rusu, eminent cercetător, spirit enciclopedic, distins magistru al școlii arheologice clujene. Timp de aproape patru decenii a slujit, cu distincția și eleganța ce i-au caracterizat scrierile, istoria. Serviciile aduse acestiei au fost prin ele însele răsplata cea mai râvnită de profesor.

Nu ne este îngăduit, din postura modestă de epigoni, să judecăm opera profesorului M. Rusu. Opera maestrului, precum cariera științifică a acestuia, au fost pe larg prezentate în numărul anterior al revistei noastre, *Ephemeris Napocensis* VIII/1998, p. 7–12, volum dedicat profesorului, dar pe care, din păcate, nu a mai ajuns să-l vadă tipărit. Pe de altă parte, considerăm binevenită evocarea unora din inițiativele generoase ale sale la care șansa ne-a făcut părtăși. Printre acestea menționăm angajarea la finele deceniului al optulea a unor ambițioase proiecte de săpături sistematice în valea Mureșului mijlociu, zonă familiară, bătută cu piciorul în tinerețe și care, în opinia bineîntemeiată a profesorului, deținea cheia secretului incomplet descifrat al genezei românilor din Ardeal. Inițierea cercetărilor arheologice în situri cheie (Iernut, cătunul Sf. Gheorghe de exemplu), a avut cel puțin două teluri. Pe de o parte lămurirea problematicii istorice în limita informației arheologice, iar pe de altă parte formarea unei tinere generații de inițiați ai acestui domeniu, vitregit de concepții etnocentriste ce au prejudiciat decenii la rând credibilitatea rezultatelor. La aceste cercetări la care am participat, inițial ca studenti, iar apoi ca și colaboratori, profesorul a fost cel care prin răbdare, bunăvoiță, dar și prin atitudine critică, uneori chiar ironică în fața săraciei bagajului științific al novicilor, a reușit să ne inducă, cu farmecul ce-l caracteriza, dragosteoa pentru această meserie. Întotdeauna generos, chiar și cu cel mai neimportant lucrător, împărțind echitabil, prezidând discuțiile noastre de la înălțimea experienței de o viață, profesorul M. Rusu rămâne pentru noi un model ca savant și ca om. Nu putem să nu evocăm latura curajoasă, esența

tranșantă a personalității lui, reflectată atât în opera științifică, definită prin intuitivitate pătrunzătoare, elegant argumentată, cât și pe șantierele domniei sale. Și aici inițiativele sale ne-au surprins adeseori prin inedit, simplitate, dar și finalitatea spectaculoasă, rezultante ale aceluiași spirit dinamic.

Postura de profesor, statura impunătoare se afla în plăcerea deosebită de a „risipi” din imensul bagaj de cunoștințe, în savoarea discursului, dar mai ales în bunătatea copleșitoare care l-au caracterizat. Egoismul, specific structurilor individualiste cultivate prin cercetare asiduă personală, i-a fost complet străin; lecțiile de atunci ne-au înrăurit profund, nu doar ca oameni ai meseriei. Privilegiul de a-l fi cunoscut pe cel care a fost profesorul M. Rusu constituie pentru generația noastră șansa de a fi avut în persoana domniei sale un mentor de prim rang al acestei discipline „auxiliare”. Dragostea noastră necondiționată față de această meserie este în bună măsură datorată profesorului nostru.

ADRIAN URSUȚIU

MIHAI BUCOVALĂ

(1939–2000)

Prea devreme a plecat dintre noi, la sfârșitul primei săptămâni a anului 2000, mai precis în dimineața zilei de 8 ianuarie, colegul Mihai Bucovală, membru al colectivului de arheologi tomitani încă din anul 1963. Ne-a părăsit, fizic, pentru totdeauna. El rămâne însă viu prin ceea ce a realizat.

S-a născut la 3 iunie 1939 în comuna Gargalâc (Bulgaria), fiind al patrulea copil în familia țăranului colonist Ion Bucovală. Prin schimbul de populație din anul 1940 întreaga familie s-a stabilit la Constanța. Aici a urmat cursurile claselor primare și gimnaziale (între 1946–1953) și apoi cele liceale în cadrul prestigioasei instituții Liceul „Mircea cel Bătrân” (între 1953–1957).

Urmează cea de a doua etapă a pregătirii sale, între 1958–1963, ca student al Facultății de Istorie din Universitatea București, în cadrul căreia a optat pentru specializarea „istorie veche și arheologie”, făcându-și practica pe șantierele de la Histria și de la Păcuiul lui Soare.

Imediat după terminarea facultății a fost repartizat la Muzeul de Arheologie (devenit ulterior Muzeul de Istorie Națională și Arheologie) unde a debutat ca îndrumător și a încheiat ca șef al uneia dintre secțiile importante ale instituției, cea de cercetare.

Faptul că a lucrat într-o zonă încărcată de istorie i-a oferit multiple posibilități de afirmare atât în domeniul muzeografici, cât și în cel al cercetării arheologice.

Ca membru al colectivului de arheologi tomitani, Mihai Bucovală a participat efectiv la epopeea Muzeului de Istorie Națională și Arheologie din Constanța. A fost unul dintr-veteranii mișcării arheologice și muzeistice din această parte de țară, cu rezultate remarcabile datorate unei activități neîntrerupte și neobosite de cercetare.

A participat la cercetări arheologice, unele cu caracter de salvare, atât la Tomis – în cetate, inclusiv la Edificiul roman cu mozaic, și în necropolele acesteia, cât și în județ, la Mangalia, Capidava, Hârșova-cetate, Ostrov – punctele Buceag și Dervent, Păcuiul lui Soare, Corbu de Jos, iar din 1979 la Ovidiu, unde a fost descoperită prima fortăreață romano-bizantină de pe *limes*-ul vest-pontic.

În urma cercetărilor efectuate a recuperat mii de obiecte, adeseori cu o valoare deosebită, care au îmbogățit patrimoniul muzeului și, implicit, al țării, piese pe care le-a inventariat și organizat atât în depozite, cât și în expozițiile permanente sau sezoniere, ale căror planuri tematice le-a întocmit.

Începând din 1968, anul în care s-a înscris la doctorat, în contextul studierii materialelor arheologice recuperate din necropole, a riturilor și ritualurilor de epocă elenistică și romană, a acordat un interes aparte materialului vitric, inclusiv prin vizite de documentare la șantiere arheologice și muzeee din țară.

Sușinerea tezei „*Sticla de epocă romană în România*”, elaborată sub îndrumarea științifică a acad. Constantin Daicoviciu, la Facultatea de Istorie-Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, i-a adus titlul de doctor în istorie, acordat la 2 iunie 1977.

Activitatea de cercetare a lui Mihai Bucovală a fost variată, dar el a orientat-o cu precădere spre două domenii, pe căt de interesante, pe atât de speciale: necropolele tomitane și sticleria antică – cu deosebire cea romană – de pe teritoriul Dobrogei. Studiile sistematice și aprofundate în aceste domenii i-au oferit prilejuri repetitive de afirmare în lumea științifică din țară și de peste hotare. Recunoașterea sa pe plan internațional s-a remarcat atât prin bursele care i-au fost acordate de către institute arheologice din diferite țări, pentru efectuarea unor stagii de specialitate, cum au fost cele de la Ravenna (Italia, 1972), Salonic (Grecia, 1974), Frankfurt am Main (Germania, 1989), cât și prin comunicările pe care a fost invitat să le susțină la Congrese de specialitate organizate în Franța (1971), Belgia (1973), Anglia (1979), Austria (1986), Germania (1973 și 1988).

Din aceleași preocupări, valorificarea științifică detaliată a datelor de bază a condus la o serie bogată de studii și articole. Toate acestea au făcut din Mihai Bucovală un specialist recunoscut în problemele sticlei antice de pe teritoriul României, precum și unul dintre cei mai buni cunoșători ai necropolelor tomitane.

Pe lângă acestea, în ultimii ani s-a implicat în săpăturile de la Ovidiu, unde a fost descoperit primul *quadriburgium* de pe teritoriul Dobrogei, aducând, prin valorificarea științifică a rezultatelor de aici, o contribuție importantă la istoria Dobrogei din antichitatea târzie și rolul ei în cadrul ansamblului Imperiului Roman târziu.

Mihai Bucovală și-a legat numele de numeroasele organizări și reorganizări ale muzeului, materialele descoperite de el personal – mai cu seamă cele din necropolele tomitane – îmbogățind substanțial expozițiile de bază. În același timp, sugestiile, propunerile și interpretările sale au fost adesea prilej de urmat în munca noastră de cercetare.

A scris și a publicat atât în „*Pontica*” – anuarul muzeului –, cât și în periodicele de specialitate din țară și de peste hotare. Repertoriul publicațiilor sale cuprinde, pe lângă importantele contribuții de ordin științific, și numeroase materiale de popularizare a arheologiei dobrogene.

În toată activitatea sa Mihai Bucovală a dat dovadă de seriozitate, probitate științifică, sagacitate și competență. Metodic și răbdător – calități care l-au evidențiat ca pe unul dintre bunii cercetători ai generației noastre –, dar și cu modestie, Mihai a obosit și, discret, s-a retras să se odihnească.

Sit tibi terra levis!

ZAHARIA COVACEF

LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE PUBLICATE DE MIHAI BUCOVALĂ

a) *Cărți:*

1. *Necropole elenistice la Tomis*, București, 1967.
2. *Vase antice de sticlă la Tomis*, București, 1968.

b) Studii și articole publicate în străinătate:

Belgia

1. *Découvertes archéologiques récentes de verre en Roumanie*, în *Bulletin de l'Association Internationale pour l'Histoire du Verre* (AIHV), nr. 8, Liège, 1978.
2. *Pièces romaines d'importation sur le littoral ouest-pontique*, în *Annales du 8-e Congrès de l'AIHV*, Liège, 1980.
3. *Découvertes archéologiques récentes du verre en Roumanie*, în *Bulletin de l'AIHV*, nr. 9, Liège, 1983.

S.U.A.

4. *Roman Glass Vessels discovered in Dobroudja*, în *Journal of Glass Studies*, vol. 26, The Corning Museum of Glass, New York, 1984.

Austria

5. *Römische Bronzefiguren aus der Sammlung des Museum für Nationalgeschichte und Archäologie in Konstanz*, în *Griechische und römische Statuetten und Grossbronzen*, Viena, 1988.

Germania

6. *Résultats des recherches des casques militaires à masques en bronze découvertes dans la région du Bas-Danube*, în *Abteilung für Provinzialrömische Archäologie der Albert-Ludwigs Universität Freiburg*, Freiburg im Breisgau, 1988.

c) Articole, studii și rapoarte publicate în periodice centrale și locale:

7. *Noi monumente de epocă romană timpurie la Tomis*, în *Pontica*, 1, 1968, p. 269–307.
8. *Traditii elenistice în materialele funerare de epocă romană timpurie la Tomis*, în *Pontica*, 2, 1969, p. 297–332.
9. *Descoperiri noi în zona suburbană a Tomisului*, în *Pontica*, 3, 1970, p. 189–209.
10. *Cimitirul din secolele VI–V f.e.n. de la Corbu, jud. Constanța*, în *Pontica*, 4, 1971, p. 41–57 (în colaborare cu M. Irimia).
11. *Vase romane de bronz descoperite la Dervent, jud. Constanța*, în *Pontica*, 5, 1972, p. 117–137.
12. *Medalioane ceramice descoperite într-un mormânt de epocă romană la Tomis*, în *Pontica*, 6, 1973, p. 97–105.
13. *Vas antropomorf de bronz descoperit la Tomis*, în *Pontica*, 7, 1974, p. 275–280.
14. *Un alt mormânt de epocă elenistică la Tomis*, în *Pontica*, 8, 1975, p. 375–388.
15. *Atestări arheologice în practicile medicale în Dobrogea*, în *Pontica*, 10, 1977, p. 91–96.
16. *Cercetări arheologice la Ovidiu – municipiul Constanța (raport preliminar)*, în *Pontica*, 13, 1980, p. 275–283 (în colaborare cu Gh. Papuc).
17. *Date noi despre fortificația de la Ovidiu – municipiul Constanța (raport preliminar)*, în *Pontica*, 14, 1981, p. 211–217 (în colaborare cu Gh. Papuc).
18. *Vase și obiecte de bronz romane timpurii din Tomis*, în *Pontica*, 15, 1982, p. 235–249.
19. *Date noi privind cercetările arheologice de la Ovidiu – municipiul Constanța*, în *Pontica*, 17, 1984, p. 153–156 (în colaborare cu Gh. Papuc).
20. *Descoperiri recente în necropolele de epocă romană și romano-bizantină la Tomis*, în *Pontica*, 21–22, 1988–1989, p. 123–163 (în colaborare cu Cecilia Pașca).
21. *Descoperiri recente în necropola romană de sud-vest a Tomisului*, în *Pontica*, 23, 1990, p. 160–200 (în colaborare cu C. Pașca).

22. *Note privind incidența afecțiunilor dentare în epoca romano-bizantină la Tomis*, în *Pontica*, 23, 1990, p. 355–358 (în colaborare cu Ștefan Cerneagă).
23. *Découvertes récentes dans les nécropoles de Tomis (I)*, în *Dacia*, NS, 35, 1991, p. 189–190.
24. *Descoperiri recente în necropola romană de sud-vest a Tomisului*, în *Pontica*, 24, 1991, p. 185–236 (în colaborare cu C. Pașca).
25. *Cercetări în necropola romană de vest a Tomisului (1992)*, în *Pontica*, 25, 1992, p. 241–272 (în colaborare cu C. Pașca).
26. *Cavou din secolul IV d.Chr. Descoperit în necropola de vest a Tomisului*, în *Pontica*, 26, 1993, p. 207–214.
27. *Zona extramuros a fortăreței romano-bizantine de la Ovidiu*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 1994*, Cluj-Napoca, 1995, p. 66.
28. *Un alt mormânt elenistic descoperit la Tomis*, în *Pontica*, 28–29, 1995–1996, p. 73–82.
29. *Savântii care au lucrat în Dobrogea: profesorul Dionisie M. Pippidi*, în *Pontica*, 28–29, 1995–1996, p. 331–334.
30. *Cercetările din fortăreața romano-bizantină de la Ovidiu*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 1995*, Brăila, 1996, p. 86–87.
31. *Cercetările arheologice de la Ovidiu, jud. Constanța*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 1996*, București, 1997, p. 43 (în colaborare cu Gh. Papuc și C. Pașca).
32. *Rezultatele cercetărilor din zona necropolelor orașului Tomis*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice 1983–1992*, București, 1997, p. 25–27.
33. *Cercetările de la Ovidiu, jud. Constanța*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice 1983–1992*, București, 1997, p. 64–65.
34. *Raport preliminar privind cercetările arheologice cu caracter de salvare din Constanța, strada Sulmonei nr. 7*, în *Pontica*, 31, 1998, p. 171–200.
35. *Săpăturile arheologice din zona extramurană de est a fortificației romano-bizantine de la Ovidiu*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 1998*, Vaslui, 1999, p. 31–32 (în colaborare cu C. Pașca).

d) *Lucrări de popularizare;*

36. *Edificiul roman cu mozaic din Tomis*, București, 1974 și 1990 (cu versiuni în limbi străine).
37. *Histria*, București, 1974 și 1990 (cu versiuni în limbi străine).
38. *Orașul antic Troesmis*, în *File din istoria unui vechi ținut românesc*, I, Constanța, 1975, p. 119–135.